

بررسی و تحلیل زمینه‌های همکاری ایران و روسیه در حوزه انرژی

کم رمقی در حوزه انرژی؛ چرا؟

ضرورت و اهمیت راهبردی همکاری‌های ایران و روسیه در حوزه انرژی با توجه به نقش و جایگاه کشور روسیه به عنوان یکی از مهم‌ترین عرضه‌کنندگان نفت و گاز در جهان، توسعه و تقویت همکاری‌های مشترک در حوزه انرژی بین ایران و روسیه، یک ضرورت جدی است. انرژی به عنوان یک ابزار سیاسی می‌تواند موجب توسعه اقتصادی و ارتقای منافع ملی گردد به طوری که از رهگذر دیپلماسی انرژی فعال و بین‌المللی، می‌توان به دستاوردهای ارزنده و قابل توجهی در ابعاد مختلف سیاسی و اقتصادی نائل آمده و موفقیت‌های قابل توجهی نیز به دست آورد.

در سال ۲۰۰۱ قرارداد همکاری میان دو کشور ایران و روسیه در مسکو امضا شد و تاکنون در چندین نوبت تمدید شده است. توافق مذکور به دلیل کلی بودن و همچنین عدم توسعه مناسب روابط میان دو کشور در سایر حوزه‌ها، نتوانست کارایی لازم را داشته باشد. با توجه به گذشت زمان و تغییر دولت‌ها و همچنین افزایش سطح روابط دو کشور، لازم است متن و شرایط این توافقنامه نیز تغییر نماید. به همین منظور دو کشور عزم و اهتمام جدی برای انعقاد مجدد این قرارداد همکاری با شرایط جدید دارند.

هر چند تقویت مناسبات راهبردی با چین نیز در دستور کار است، ولی تقویت مناسبات بلند مدت با روسیه نیز می‌تواند برای ایران دارای مزیت‌های بالایی باشد. با توجه به اینکه در سال ۲۰۲۴ بیشتر اقتصاد جهان در منطقه شرق آسیا متمرکز خواهد شد، تقویت مناسبات با این دسته از کشورها برای منافع ملی کشورمان بسیار مفید واقع خواهد بود. تقویت مناسبات با روسیه نیز می‌تواند در همین راستا مورد ارزیابی قرار گیرد. البته توسعه و تقویت مناسبات راهبردی با روسیه منوط به تقویت مناسبات در سایر حوزه‌ها از جمله حوزه‌های اقتصادی، علمی و انرژی است.

تقویت و توسعه مناسبات و همکاری های دوجانبه با روسیه ظرفیت قابل توجهی را برای کشور در راستای تأمین منافع ملی و همچنین

کاستن از شدت تحریم‌ها و کارزار فشار حداکثری آمریکا فراهم می‌نماید. ایران بواسطه موقعیت ژئوپلیتیک و مقابله با یکجانبه‌گرایی ایالات متحده همواره در هندسه سیاست خارجی روسیه جایگاه ویژه‌ای دارد، به‌طوری‌که این موضوع، زمینه دیالوگ راهبردی میان دو کشور را فراهم آورده است.

در سال‌های اخیر، بروز تحولات در محیط بین‌الملل، نظیر بحران سوریه، اوکراین و تحریم ایران و روسیه، سطح همکاری‌های دو کشور را از دیالوگ راهبردی به مشارکت راهبردی ارتقا داده و سیاست‌گذاران در عرصه‌های کلان را ملزم به ترسیم نقشه راه به‌صورت جدی و عینی‌تر کرده است. نکته حائز اهمیت در سال‌های اخیر، در روابط کلان میان ایران و روسیه، موضوع عدم توازن همکاری در عرصه‌های سیاسی، امنیتی و اقتصادی است.

از منظر کارگزاران و کارشناسان، تعاملات دو کشور در حوزه‌های سیاسی، امنیتی و نظامی در سطحی رضایت‌بخش قرار دارد، در حالی که در حوزه تعاملات اقتصادی که به‌نوعی پشتوانه تعاملات سیاسی محسوب می‌شود، چندان مؤثر و رضایت‌بخش نبوده است. این موضوع نشان می‌دهد که در عصر درهم‌تیدگی اقتصادی و سیاسی، ملاحظات را نمی‌توان از یکدیگر تفکیک کرد.

اقتصاد روسیه نه صنعت محور، بلکه انرژی محور است، به‌طوری‌که کشورهای واردکننده انرژی از این کشور در فهرست بزرگ‌ترین شرکای تجاری روسیه (ترکیه و اروپا) قرار دارند؛ لذا چنین مدلی از اقتصاد، امکان تجارت گسترده با ایران را فراهم نمی‌سازد. اقتصاد ایران نیز به‌دلیل پیچیدگی‌های ساختاری مانع از ورود بخش خصوصی به‌صورت جدی می‌شود و اقدامات دولت‌ها نیز محدود به بیابانی و تعیین سطح همکاری‌های آتی به‌صورت دستورالعمل است که این موضوع، توجه به ایجاد زیرساخت‌ها و سایر تشکیلات لازم در مسیر افزایش و اعتلای سطح تجارت را سلب می‌نماید.

به طور کلی باید گفت که مراودات اقتصادی گسترده می تواند

سیاست‌های کلان ایران و روسیه در سطح منطقه و بین‌المللی را تضمین نماید. به نظر می‌رسد سیاست نگاه به شرق خصوصاً پس از بحران کریمه توانسته است جایگاه کشورهای شرق را در هندسه اقتصاد مسکو بهبود بخشد که این موضوع در خصوص هند براساس افزایش سطح تجارت تا سه برابر تا سال ۲۰۳۰ صورت گرفته است؛ لذا جمهوری اسلامی ایران با هدف‌مندی و اراده‌ای بالا باید در صدد باشد که جایگاه خود را به شیوه‌های مختلف در این مناسبات بهبود بخشد.

مسکو به طور دائم قصد خود را برای توسعه همکاری‌های اقتصادی با تهران با وجود تحریم‌های واشنگتن اعلام کرده است. با این حال در واقعیت گردش تجارت دوجانبه در سطح متوسط باقی مانده است. سهم ایران در تجارت خارجی روسیه در سال ۲۰۱۸ تنها ۰/۲ درصد بوده و این موضوع باعث شده ایران در فهرست شرکای تجاری خارجی روسیه در رتبه ۵۰ قرار گیرد. این در حالی است که ایران در سال ۲۰۱۷، چهل‌هشتمین شریک تجاری روسیه بوده است.

با وجود افزایش همکاری‌های ایران و روسیه در اکثر زمینه‌ها بعد از دوره فروپاشی شوروی، الگوی روابط این دو کشور در زمینه تأمین انرژی جهانی متأثر از وضعیت طبیعی و استراتژیک در قالب رقابت توصیف می‌گردد. علی‌رغم سیاست اوراسیاگرایی و حفظ استیلای سنتی روسیه در مناطق و مطرح بودن ایران به عنوان رقیب برای این کشور، امکان همکاری میان روسیه و ایران در حوزه‌های مختلف از جمله همکاری در رابطه با مسیرهای انتقال انرژی وجود دارد، سیاست روسیه در راستای دستیابی به بازارهای بیشتر در آسیا از قبیل هند و پاکستان و بهره‌وری از نزدیکی و مجاورت ایران با این کشورها، امکان این همکاری را میسر می‌سازد.

همچنین با توجه به نقش مهم و مثبت روسیه در GECF و اوپک پلاس در شرایط کنونی، از جمله تحمیل تحریم‌های ظالمانه آمریکا بر ایران و روسیه، تقویت همگرایی و همکاری دو کشور بسیار مهم و تأثیرگذار است. روسیه اقتصاد مبتنی بر نفت خود را در سال‌های اخیر به سمت توسعه

ویژه‌نامه سفر رئیس‌جمهور به روسیه □ دی‌ماه ۱۴۰۰